

LUND UNIVERSITY

Review of Karin Vestergaard Kristensen, "Den farverige kirke. Dansk farvehistorie fra 1500-tallet til nutiden, 1–2" (2023)

Wienberg, Jes

Published in:
Fornvännen

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2024). Review of Karin Vestergaard Kristensen, "Den farverige kirke. Dansk farvehistorie fra 1500-tallet til nutiden, 1–2" (2023). *Fornvännen*, 2024(2), 157-158.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

positive mindset so that the public can engage with death narratives and mortality as a form of public service. Similarly, there are moments when the book contains calls for more research and destructive sampling, including on ancestral remains in collections. Right here is the central ethical challenge of the care for human remains in museums and research: that of reconciling contradictory goals and multiple ethics. To move us forward we will need to address this head on. I am not sure it is enough to gloss over this fundamental challenge by simply inviting all to discuss and explore. This book does not provide us with answers, but it stimulates us to ask questions – many of them new, exciting, and inspiring, and it remains a very good conversation to follow – and perhaps it is here, in the exploration of the complexity, that we must start.

Liv Nilsson Stutz

Department of Cultural Sciences
Linnaeus University
SE-351 95 Växjö
liv.nilssonstutz@lnu.se

Karin Vestergaard Kristiansen, *Den farverige kirke: Dansk farvehistorie fra 1500-tallet til nutiden*, 1–2. PNM, Publications from The National Museum, Studies in Archaeology & History 29. Odense 2023. 618 s. ISBN 978-87-408-3455-0.

Lunds domkyrkas yttre och inre domineras idag av sandsten. Det yttre grått, det inre grågult, med det medeltida altaret som blickfång. Så tror många att kyrkan har sett ut på medeltiden, trots att den nuvarande interiören är skapad i samband med en restaurering under 1950- och 1960-talen, då man tog bort spåren av den tidigare restaureringen från 1860- och 1870-talen, då kyrkans inre lagades med tegel och cement, väggarna målades och det medeltida altaret togs bort. Besöker man sedan ett närliggande museum kan man på akvareller se hur domkyrkan såg ut innan 1830-talets restaureringar, dvs. med vita väggar och enstaka kalkmålningar, pulpitur och ett renässansaltare. Och under medeltiden var långhusets golv fyllt av många altaren.

Förvåningen är stor när besökaren inser att domkyrkan har genomgått radikala förändringar i inventarier och färgval. Men de flesta kyrkor, ja troligen alla, har förändrats genom tiderna. Med färgarkeologi som metod kan dess förändringar dokumenteras, analyseras och tolkas. Färgarkeologi innebär att undersöka hur inventarier och väggar har lager av färg, som bildar en stratigrafi över olika epokers smak. Äldre färglager kan då tas fram eller inventarier kan rensas helt på färg, så att träet blir synligt.

Konservatorn och kyrkokonsulenten vid Nationalmuseet i Köpenhamn, Karin Vestergaard Kristiansen, har i två band, som är en bearbetning av hennes PhD-avhandling från 2014, presenterat sina mångåriga iakttagelser kring färger, primärt på altartavlor, predikstolar och kyrkbänkar, men även andra inventarier, golv, väggar, tak och valv, från 1500-tal till nutid i Danmark.

Den farverige kirke: Dansk farvehistorie fra 1500-tallet til nutiden har hårda pärmar, med två spalter text och är mycket rikt illustrerad med mestadels egna färgfotografier. Som i princip alla publikationer från Nationalmuseet förmedlar dessa band saklig kunskap och är präglade av kvalitetstänkande. Det är inte här man ska leta efter de senaste trenderna med djärva frågor. Men färgarkeologin öppnar för just nya perspektiv på det förflutna. Antiken var inte vit, medeltiden inte grå, och nu får vi även en detaljerad framställning av kyrkornas interiör efter reformationen.

Första bandet inleds med ett förord, och sedan följer fjorton kapitel som redogör för färgernas placering, deras uttryck och uppbyggnad, användning och orsaker, hantverk, material och teknik, betalning och val, frekvens och framkomst av nya färger, färghistoria genom tiderna, stil och mönster, helheten av interiörens färger, restaureringens färger, metodiken samt de bevarade färgerna.

Andra bandet rymmer en katalog över 34 färguttryck som har använts i kyrkorna. Därpå följer en förteckning över de undersökta kyrkorna samt källor, ordförklaringar, sak- och ortnamnsregister samt litteraturreferenser.

Böckerna går mycket grundligt igenom det mesta som rör kyrkornas färger. Där färger kan-

ske kan uppfattas som ett svårfångat ämne, tas de här på största allvar. Terminologin behandlas således ingående. Kyrkornas färger analyseras systematiskt – huvud- och bifärger, varje århundrade för sig – 1500-, 1600-, 1700-, 1800- och 1900-tal, varje stilepok – renässans, barock, rokoko, klassicism, historism och modernism – och varje färguttryck har egna kapitel. Det förekommer inte enbart många bilder, utan även en (!) liten karta (s. 281, fig. 13.3), samt ymnigt med tabeller och diagram och det kvantifieras i faktiska tal och procent. Här analyseras således 1 645 källor och 3 622 lager i 203 kyrkor (s. 567).

Sedan måste det konstateras, att trots en egen redogörelse (s. 577), så förblir det ändå lite oklart för recensenten hur just de analyserade 203 kyrkorna valdes ut, motsvarande 10 % av alla de danska kyrkorna, och därmed på vilket sätt läsaren kan vara säker på att de är representativa, dvs. typiska för helheten. Färgerna belyses systematiskt – kronologiskt, i stilepoker och tematiskt som uttryck – på ett sådant sätt, att det blir en del upprepningar, liksom huvudlinjerna lätt drunknar i de otaliga färgerna och exemplen på inventarier och interiörer. Det redogörs för 34 färguttryck i katalogen, men läggs antal färguttryck per århundrade samman kommer man enbart till 32 (s. 129ff), men kanske har jag missförstått hur man ska räkna.

Böckerna presenterar det danska materialet med mycket få utblickar. Här skulle recensenten ha önskat en belysning av hur det förhåller sig i andra byggnader i samtiden eller i klädedräkten. Var kyrkornas färger en egen sakral sfär som skilde sig från det profana – eller stod de i samklang med omgivningarna? Var de danska kyrkornas färguttryck en del av en nordisk eller europeisk färghistoria, följde de samma trender? Och vilken betydelse hade t.ex. silverfärgen under renässansen, då den var så populär?

Som kuriosas kan nämnas två detaljer. För det första, William Møllerup har normalt ingen framträdande roll i dansk museihistoria som direktör för Nationalmuseet, då han ertappades med att fiffla med pengar och hamnade i fängelse. Men här omnämns han som den som var först i Danmark med att ta initiativ till en färgarkeologisk metod under tidigt 1900-tal (s. 20, jfr även s. 16, not 3). För det andra, det mycket

sakliga tonläget i böckerna bryts kort, då det nämns att termen Havannabrun nog har sin bakgrund i att konservatorn rökte cigarr (s. 283).

Den farverige kirke är ett pionjärarbete som kan konsulteras i prioriteringar av interiörer som bör bevaras för framtiden, dvs. som kulturarv; det finns t.ex. få bevarade interiörer från 1800-talet. Det kan konsulteras vid kommande undersökningar som ett gediget arbete rörande tendenser och med en användbar exemplarsamling, men där andra får gå vidare med eventuella frågor kring färgval i olika miljöer eller länder.

Jes Wienberg

Lunds universitet

Institutionen för arkeologi och antikens historia

Box 192, SE-221 00 Lund

jes.wienberg@ark.lu.se

Torun Zachrisson & Magnus Källström (red.), *Tyde den som kan: En upptäcktsfärd bland Upplands runstenar*. Upplandsmuseet. Uppsala 2022. 288 s. ISBN 9789186145415.

Denna volym med sina 13 artiklar av tolv författare är ett resultat av Upplandsmuseets utställning om uppländska runor som öppnade 2022. Utställningar som denna är viktiga faktorer för att förmedla kunskap om runor och det samhälle som de användes i. En sådan här omfattande utställning kräver mycket förberedelse och Ylva Lewenhaupts artikel handlar just om hur utställningen kom till och tankarna bakom den, något som förhoppningsvis kan inspirera andra aktörer vid andra museer. Förutom själva publikationen gav utställningen en del andra sidoeffekter. Det 33:e internationella fältrunologmötet kom att förläggas till Uppsala och ett flertal av deltagarna presenterade i kortföredrag nya rön. Under våren 2023 hölls också en föreläsningsserie där flera av författarna deltog.

Det finns en särskild anledning till att utställningen kom till just nu. Uppland är runstensrikt och en viktig aspekt är vården av runstenar och runhällar ute i fält. Det rör sig om mer än 400 inskrifter som länsstyrelsen har ansvar för. Därför påbörjades för några år sedan en